

Theorie en methodologie

Hans Harbers

Een bespreking van: Gerard de Vries, *Sociale orde, regels en de sociologie; een wetenschapsfilosofisch onderzoek naar theorievorming in de sociologie*. Boom, Meppel, 1977, 235 pag., f 28,50. Verdedigd als proefschrift in de Centrale Interfaculteit van de Rijksuniversiteit te Groningen.

"Sociale orde, regels en de sociologie" is een dissertatie die gecompliceerd is opgebouwd en vele interessante details bevat. Deze bespreking begint daarom met een reconstructie van de inhoud van het boek.

In de eerste plaats doet zich dan de vraag voor wat de Vries beoogt met zijn proefschrift; wat is precies de taak die hij zichzelf stelt. Reeds op pagina 12 kunnen we een antwoord op deze vraag vinden: "Voor- of extern-wetenschappelijke kwesties dienen een intern wetenschappelijke formulering te krijgen (...)". De auteur legt uit wat hij hiermee bedoelt: in de sociologie kunnen we een verdeeldheid constateren omtrent het doel, de geschikte methode van studie en de aard van het object. Er bestaat zelfs geen overeenstemming over het antwoord op de vraag welke problemen aangepakt moeten worden en hoe we dat zouden moeten doen. Men kan zich afvragen hoe we overeenstemming omtrent deze kwesties kunnen bevorderen.

De Vries geeft daarop dit antwoord: door de discussies tussen de verschillende stromingen in de sociologie zo in te richten dat ze empirisch beslisbaar worden. Op dit moment is dat nog bepaald niet het geval. De huidige discussies over doel, methode en object van de sociologie sluiten direct aan bij én politieke vraagstukken én problemen uit de sociale en politieke filosofie. De zogenaamde paradigmatische meningsverschillen zijn daardoor - aldus de Vries - veelal extern- of voor-wetenschappelijk van aard; en dientengevolge empirisch onbeslisbaar. Bovendien worden deze meningsverschillen vaak gepercipieerd als methodologische dilemma's (in tegenstelling tot theoretische en empirische problemen). Dat versterkt nog eens de onvergelykbaarheid van de verschillende opvattingen. Een voorbeeld hiervan: meningsverschil in de sociologie omtrent haar object spitst zich bijna altijd toe op de vraag naar de relatie tussen individu en samenleving. Over deze relatie wordt echter zelden gesproken op inhoudelijk niveau (dat wil zeggen met behulp van

theorie en empirisch onderzoek). Men doet meestal alsof het gaat om een methodologisch probleem; nl. om de vraag of de sociologie een mens- of een structuurwetenschap is.

Deze situatie - aldus de Vries - versluiert allerlei inhoudelijke problemen in de sociologie en brengt ons geen stap verder in de vergelijkende beoordeling van paradigma's. Er rest ons daarom niets anders te doen dan deze voor-wetenschappelijke en zogenaamd methodologische dilemma's in de sociologie om te zetten in theoretisch behandelbare en empirisch beslisbare vraagstukken. Pas als dat lukt, is het mogelijk orde op zaken te stellen in de chaos aan standpunten en stromingen in de sociologie.

De Vries stelt voor deze omzetting tot stand te brengen via een verandering in de sociologische theorie. We zagen reeds dat zogenaamd methodologische dilemma's in de sociologie onder andere ontstaan vanwege een (theoretisch) gebrek aan een duidelijke karakterisering van het sociologisch object. Voor de geciteerde taakstelling is het daarom vruchtbaar om te beginnen met het opstellen van een theoretisch kader, een stelsel sociologische principes, met behulp waarvan dat object gekarakteriseerd kan worden. Dat kader kan dan tevens dienen om de zogenaamd methodologische dilemma's in de sociologie om te zetten in empirisch oplosbare problemen.

Tot zover iets over de taak die de Vries zich stelt. Op grond hiervan wil ik vervolgens vier vragen aan de orde stellen:

1. Wat zijn nu precies die zogenaamd methodologische (en volgens de Vries eigenlijk theoretische) problemen?
2. Hoe ziet dat theoretisch kader eruit?
3. Welke methodologische gevolgen heeft dit kader zelf?
4. Hoe kan men de zogenaamd methodologische dilemma's oplossen met behulp van dit kader; hoe worden deze dilemma's vertaald in empirisch beslisbare vragen?

Op alle vier vragen geeft de Vries een antwoord: in het tweede hoofdstuk van zijn boek wordt de eerste vraag behandeld; in het derde de tweede vraag en in het vierde en laatste hoofdstuk de derde en vierde hier gestelde vraag.

Ad 1. Via een bespreking van Berger en Luckmanns "The social construction of reality", het werk van Schütz en dat van Durkheim, doet de Vries een poging de zogenaamde methodologische problemen te identificeren.

- Berger en Luckmann hebben geprobeerd twee theoretische tradities in de sociologie te verbinden; tradities verbonden aan de namen Weber en Durkheim en die weergegeven kunnen worden in twee treffende objectkarakterisering: de samenleving als subjectieve realiteit respectievelijk de samenleving als objectieve realiteit. Berger en Luckmann trachtten een theorie over de sociale orde op te stellen waarin beide elementen - in wisselwerking - verdisconteerd zijn: de samenleving gekarakteriseerd als dialektisch proces waarin beide elementen van de sociale realiteit tot stand worden gebracht. Zij zijn er echter niet in

geslaagd deze dialektiek theoretisch en empirisch te doordenken. "(...) Berger en Luckmann er niet in geslaagd zijn hun ideeën en het probleem waarop die een antwoord moeten geven, het probleem van sociale orde, een geschikte intern-wetenschappelijke reconstructie te geven. Er volgen geen empirische consequenties uit, omdat Berger en Luckmann niet over het kader, een methodologie, beschikken om die consequenties te kunnen trekken. Zij maken zich, met andere woorden, met een dialektisch smoesje van methodologische en theoretische problemen af" (p. 54).

- Schütz heeft getracht de samenleving als subjectieve realiteit te beschrijven door het opstellen van theoretische constructies die weergeven hoe de actoren, de onderzochten de sociale werkelijkheid ervaren. Constructies van de tweede orde dus (typering van de typing van de sociale realiteit). In deze werkwijze doet zich een - volgens de Vries - schijnbaar methodologisch probleem voor: hoe kan men deze tweede-orde-constructie rechtvaardigen; of: hoe ligt de relatie tussen actorinterpretatie en wetenschappelijke interpretatie en daarmee tussen omgangstaal en wetenschappelijke taal? Schütz kon op deze vragen geen bevredigend antwoord geven. De Vries wijst dat aan de omstandigheid dat ze gesteld worden als methodologische vragen, terwijl het in feite gaat om theoretische tekortkomingen; nl. een te eenzijdig gerichte beschrijving van de sociale realiteit.

- Hetzelfde geldt voor Durkheim, die juist niet wilde aansluiten bij de actorinterpretatie van de sociale realiteit, maar de samenleving beschouwde als entiteit los van individuen, als objectieve realiteit. Voor de sociologische theorievorming heeft dat tot gevolg dat we niet aansluiten bij de common sense, maar onze eigen begrippen definiëren op basis van waarneming van de feiten. De Vries toont aan de hand van het begrip "zelfmoord" aan dat dit tot vele methodologische problemen leidt. Echter, ook deze problemen zijn slechts schijnbaar methodologisch, daar ze het gevolg zijn van een theoretisch eenzijdige concentratie op de sociale orde als objectieve realiteit, sui generis.

De Vries constateert dus een drietal schijnbaar methodologische kwesties, die allen voortvloeien uit één en hetzelfde theoretische probleem: hoe karakteriseren we de sociale orde?

In schema samengevat:

theoretisch uitgangspunt	zogenaamd methodologisch probleem
1. Samenleving als dialektisch proces	mens- versus structuurwetenschap
2. Samenleving als subjectieve realiteit	actorinterpretatie/wetenschappelijke interpretatie; omgangstaal/wetenschappelijke taal
3. Samenleving als objectieve realiteit	begripsvorming en theorie-loze waarnemingstaal

De problemen zoals gesignaleerd bij Schütz en Durkheim liggen overigens direkt in het verlengde van de vraagstukken die de Vries al in het eerste hoofdstuk van zijn boek had geconstateerd bij de bespreking van twee modellen van sociologische theorievorming: het logisch empiristische en het hermeneutische. Het eerste gaat uit van de onhoudbare idee dat de feiten voor het oprapen liggen, of - in wetenschapsfilosofische terminologie -, van een theorieonafhankelijke waarnemingstaal. Het hermeneutische model blijft met het onopgeloste probleem van de relatie tussen omgangstaal en wetenschappelijke taal zitten; en daarmee met de vraag welke criteria er aangelegd moeten worden voor de toetsing van de produkten van de (hermeneutische) wetenschapper.

De Vries komt dus - zeer grof samengevat - tot de volgende karakterisering van de theoretische en methodologische discussies tussen sociologen: Al sinds haar verschijning als academisch vak wordt in de sociologie gedebatteerd over de aard van haar object. De twee hoofdstromen in dit debat zijn beide in de theoretische uitwerking van hun stellingname verwikkeld geraakt in problemen van zogenaamd methodologische aard. Problemen die men terug kan vinden in de genoemde twee modellen van sociologische theorievorming.

Ad 2. Op grond van zijn taakstelling doet de Vries vervolgens een poging een theoretisch kader op te bouwen met behulp waarvan de zogenaamd methodologische problemen weer omgezet kunnen worden in theoretische vraagstukken die met empirisch onderzoek opgelost kunnen worden. Hij doet dat via een analyse van het werk van Wittgenstein en van Elias. Slechts de resultaten zijn in het kader van deze bespreking van belang. De Vries komt tot een drietal sociologische principes:

- I.1 Actoren beschikken over regels; zij delen die regels met anderen
- I.2 Hun gedrag is regelgeleid
- I.3 Door hun gedrag brengen zij sociale feiten tot stand (p. 113)
- II Het gedrag van actoren die in een figuratie participeren is onderling verweven. Zij zijn onderling afhankelijk, met elkaar verbonden
- III Die verwevenheid wordt uitgedrukt door de regels waarover die actoren beschikken (p. 126).

Deze sociologische basisprincipes geven een karakterisering van het object van de sociologie. Volgens de Vries is het eerste zogenaamd methodologische probleem door deze principes vervalten als methodologisch vraagstuk. De vraag of de sociologie een mens- of een structuurwetenschap is, is in termen van deze principes nl. een empirisch onderzoekbare vraag geworden. Antwoord daarop zal per figuratie, per samenleving verschillen. Hoe dat onderzoek eruit ziet, is een door de Vries niet beantwoorde vraag.

Over de twee andere zogenaamd methodologische dilemma's straks meer. Eerst moeten we een antwoord krijgen op de vraag hoe re-

gels en figuraties onderzocht worden; wat zijn de methodologische gevolgen van deze principes.

Ad 3. Volgens de Vries zijn die nogal ingrijpend. Had Schütz - en vele hermeneuten met hem - de neiging zich te verlaten op de omgangstaal als het niet achterhaalbare fundament van wetenschappelijk handelen, Durkheim - en vele logisch empiristen - poneren daarentegen een theorie-onafhankelijke waarnemingstaal, een taal waarin "de" feiten eenvoudig weergegeven kunnen worden. De Vries wil beide misvattingen vermijden. Dat kan - stelt hij - door de extern-wetenschappelijke omgangstaal en de theorie-loze waarnemingstaal te vervangen door een intern-wetenschappelijke beschrijving van de sociale orde op grond van een theorie. De drie principes fungeren daarbij als leidraad: sociale orde beschrijven we in termen van gedrag, regels en figuraties.

Sociologische theorievorming is nu te karakteriseren als een tweetrapsproject*: in de eerste plaats moeten we beschrijvende theorieën opstellen, om pas daarna over te gaan tot het verklaren van sociale verschijnselen. Verklaaren is dan niets anders meer dan het vragen waarom actoren zich uit een klasse van mogelijke regels juist de door de beschrijvende theorie weergegeven regels eigen maken. Hoe de verklarende theorie, waarin die klasse van mogelijke regels wordt weergegeven, er uit ziet, maakt de Vries niet duidelijk. De formele structuur van zo'n verklaring ziet er als volgt uit: "Wanneer we veronderstellen dat we een klasse van mogelijke regels kunnen vaststellen (bijvoorbeeld in een of andere theorie), is de formele structuur van een verklaring in de sociologie dus eenvoudig het traditionele hypothetisch-deductieve model, zoals dat door Hempel, Popper en vele anderen is verdedigd. Met dit verschil echter, dat hier het explanandum niet bestaat uit een beschrijving van een of ander verschijnsel, maar uit een beschrijving van een "sociale orde" in de intern-wetenschappelijke betekenis van die term; het explanandum bestaat met andere woorden uit een beschrijvende theorie" (p. 162/163).

Met deze constructie pretendeert de Vries nu ook het tweede en derde zogenaamd methodologische probleem (zie schema) opgelost te hebben. Het derde door de theorie-loze waarnemingstaal te vervangen door een beschrijvende theorie; het tweede door niet de omgangstaal, maar deze beschrijvende theorie als basis van wetenschappelijk onderzoek te nemen. Deze pretentie is naar mijn mening te hoog. Dat zal ik zo uitleggen. Eerst nog een keer terug naar de Vries' betoog.

Ad 4. Na deze weergave van de methodologische gevolgen van de drie sociologische principes, laat de Vries aan de hand van drie voorbeelden zien hoe nu zogenaamd methodologische dilemma's intern-wetenschappelijk geanalyseerd kunnen worden.

* Deze treffende term stamt van Bart Tromp in zijn recentie van de Vries' proefschrift in de Groninger Universiteitskrant, 20-9-1977.

Voor twee van die voorbeelden geldt dat het hier om prima illustraties gaat van wat de Vries beweert (het handelt hier over de dilemma's methodologisch individualisme versus methodologisch collectivisme en vrijheid versus causaliteit). Beide vraagstukken kunnen met behulp van theorievorming en empirisch onderzoek nader tot hun oplossing worden gebracht. Het derde voorbeeld is echter niet geheel zonder problemen. Het handelt over de rol van de common sense in de sociologie. In feite gaat het hier dus weer om het tweede zogenaamd methodologische probleem (zie schema). Dit voorbeeld wil ik hier gebruiken als illustratie van een belangrijke tekortkoming van het hier besproken boek.

Over de common sense zegt de Vries het volgende: één van de manieren waarop deze een rol speelt in de sociologie is, dat het meestal de enige kennisbron is voor de socioloog (via interviews, gesprekken, tekstanalyses, enz.). Dat heeft tot gevolg dat onze meetresultaten altijd "verontreinigd" blijven. Dit probleem is volgens de Vries op te lossen met behulp van theorievorming en empirisch onderzoek omtrent de relatie tussen actoreninterpretaties en regels; naar de mate waarin actorinterpretaties ons wat zeggen over regels. Pas als we over empirisch bevestigde theorieën omtrent deze relatie beschikken, kunnen we actorinterpretaties gebruiken als aanwijzingen voor regels.

Deze constructie van de Vries leidt echter tot een cirkelredenering. Immers, voor de toetsing van deze theorie over de relatie tussen actorinterpretaties en regels, moeten we de regels-beschrijvende theorie al empirisch bevestigd hebben; een bevestiging die weer afhankelijk is van de empirische juistheid van de theorie over de relatie tussen actorinterpretaties en regels.

Dit voorbeeld brengt een algemener probleem aan het licht. De Vries stelt - en volgens mij geheel terecht - dat allerlei zogenaamd methodologische problemen in de sociologie in feite geen methodologische maar theoretische kwesties zijn, die met behulp van empirisch onderzoek opgelost kunnen worden. Dit impliceert echter niet - en die indruk wekt de Vries wel met het hier aangehaalde voorbeeld - dat alle methodologische problemen te vertalen zijn in theoretische kwesties. De Vries maakt ten onrechte geen onderscheid tussen twee betekenissen van de termen methode en methodologie:

1. Methode als onderzoeksstrategie en methodologie als "leer" van het onderzoeken, als "'rules' of discovery".
2. Methode als wijze van rechtvaardiging van onderzoeksresultaten en theorievorming en methodologie als leer van de rechtvaardiging, als "rules of justification".

In de eerste betekenis bestaan er evenzovele methodes en methodologieën als er inhoudelijke meningsverschillen bestaan: de functionalist, de ethnomethodoloog, de symbolisch interaktionist, alle soorten marxisten, de structuralist en de psycho-

analyticus, allen hebben hun eigen methode, afhankelijk van hun karakterisering van het object. Methode in deze betekenis is dus direct verbonden aan inhoudelijke, theoretische kwesties. In de tweede betekenis staan methode en methodologie los van inhoudelijke zaken en gelden dan ook én voor de funktionalist, én voor de ethnomethodoloog, én voor de symbolisch interaktionist, én voor alle marxisten, én voor de structuralist én voor de psycho-analyticus; in die zin dat zij allen de resultaten van hun werk volgens bepaalde gelijkkluidende criteria zullen moeten rechtvaardigen.

In het licht van dit door de Vries niet gemaakte onderscheid - terwijl hij de termen methode en methodologie om de haverklap gebruikt - kunnen we zijn centrale stelling, nl. de omzetbaarheid van zogenaamd methodologische kwesties in theoretische vraagstukken opnieuw bezien.

In al die gevallen waar het gaat om methodologie in de eerste betekenis, heeft de Vries gelijk: dat zijn slechts zogenaamd methodologische problemen; problemen die het gevolg zijn van theoretische stellingnames. Dat geldt voor de zogenaamd methodologische discussie tussen individualisten en collectivisten, voor het zogenaamd methodologische dilemma van de sociologie als mens- of structuurwetenschap, en voor het zogenaamd methodologische probleem van de causaliteit tegenover de vrijheid. Voor dit soort problemen in de sociologie is theorievorming en empirisch onderzoek inderdaad de juiste oplossingsstrategie. De vraag of de Vries' voorstellen daarvoor - nl. zijn sociologische principes in termen van gedrag, regels en figuraties - adequaat en van voldoende gewicht zijn, kan niet beantwoord worden voordat deze principes verder uitgewerkt zijn naar concrete maatschappelijke problemen. De behandeling van het machtsprobleem in termen van deze principes (laatste paragraaf van het boek) komt (nog?) niet veel verder dan enige kritiek op andere auteurs over het zelfde vraagstuk en heeft mij daarom niet overtuigd van de vruchtbaarheid van de principes. (Een probleem dat naar mijn idee geldt voor vele volgelingen van Elias en van Winch.)

In alle gevallen waarin methodologische discussies, discussies zijn over rechtvaardigingsregels kan de strategie van de Vries geen oplossing bieden. Kwesties als de relatie tussen omgangstaal en wetenschappelijke taal, actorinterpretatie en wetenschappelijke interpretatie, de problematiek van de empirische basis en de toetsing van wetenschappelijke theorieën, kortom, kwesties die direkt te maken hebben met de kentheoretische cirkel, zijn niet zonder meer op te lossen via theorievorming en empirisch onderzoek. Pogingen daartoe leiden slechts tot cirkelredeneringen of oneindige regressie. (Het is dit inzicht dat Kamlah en Lorenzen in hun "Logische Propädeutik" deed concluderen dat elke poging om uit de kentheoretische cirkel te stappen overbodige moeite is, en dat het zinvoller is om te erkennen dat wetenschappelijk werk en analyse van dat werk midden in het "immer schon" van de omgangstaal en de alledaagse

kennis z'n aanvang neemt en zich ontwikkelt.)

Dit voorbij gaan aan twee betekenissen van methode en methodologie is ook de oorzaak van het feit dat de Vries met betrekking tot een aantal door hem aangehaalde methodologische problemen (in de zin van rechtvaardigingsproblemen) geen stap verder is gekomen. Op dit terrein heeft de Vries niets nieuws te melden. Dat heb ik trachten te illustreren aan de hand van de Vries' cirkelredenering met betrekking tot de rol van de common sense in de sociologie.

Tot slot van deze bespreking nog twee andere voorbeelden waaruit blijkt dat de Vries als methodoloog niet sterk staat (in de tweede betekenis van die term).

Het eerste gaat over de toetsing van beschrijvende theorieën. Beschrijvende theorieën in de zin van de Vries zijn theorieën die gedrag beschrijven in termen van regels. Deze theorieën kunnen we - aldus de Vries - toetsen omdat we gedrag ook op een andere manier kunnen beschrijven, nl. in de vorm van regelmatigheden. Deze regelmatigheden vormen de toetsende instantie voor de beschrijvende theorie. Maar hieruit blijkt dat we met betrekking tot het basisprobleem (en daar ging het in het derde zogenaamd methodologische dilemma om - zie schema -) niets verder zijn gekomen. De Vries heeft het alleen een niveau verschoven door tussen wat traditioneel verklarende theorieën en basisuitspraak heette een beschrijvende theorie te schuiven. Dat het basisprobleem daarmee niet nader tot een oplossing wordt gebracht, erkent de Vries impliciet ook: "In het algemeen zullen criteria voor het evalueren van theorieën van relatieve aard zijn. (...) We zullen dan aan een theorie de voorkeur geven boven een andere, wanneer die theorie ons in staat stelt tot nog toe niet geïdentificeerde, nieuwe feiten te beschrijven ('theoretische vooruitgang in de probleemstelling') en zeker wanneer bovendien een aantal van die nieuwe feiten die zo voorspeld werden, reeds gevonden zijn ('empirische vooruitgang in de probleemstelling')". Dat had Lakatos ook al gezegd. Ook het derde zogenaamd methodologische dilemma (zie schema) lost de Vries niet op en kan ook niet worden opgelost met behulp van theorievorming en empirisch onderzoek op objectniveau.

Het laatste voorbeeld van de methodologische zwakte van de Vries' proefschrift is het op het eerste gezicht meest verrassende punt eruit, nl. de relatie tussen verklarende en beschrijvende theorie, het tweetrapsproject van de sociologische theorievorming. In feite is dit tweetrapsproject als gevolg van de Vries' voorstellen ten aanzien van toetsing van beschrijvende theorieën op basis van waargenomen regelmatigheden al een drietrapsproject geworden:

1. Regelmatigheden in gedrag
2. Beschrijvende theorie: beschrijft 1. in termen van gedrag, regels en figuraties
3. Verklarende theorie: verklaart waarom de actoren juist de in 2. beschreven regels volgen en figuratie vormen.

Deze weergave van verschillende niveau's in de sociologie-beoefening kan volgens mij naar beide kanten geëxtrapoleerd worden. Aan niveau 1. gaat nog weer een probleem vooraf, dat - zo bleek in het voorgaande al - de Vries buiten schot heeft gelaten; nl. het basisprobleem. Voor de vaststelling van regelmatigheden en het bereiken van consensus daarover, is het noodzakelijk dat men het eens is over de elementen die leiden tot deze vaststelling. Over de vraag dus wat uiteindelijk de toetsende instantie in de sociologie is en hoe we het daarover eens worden: het probleem van de empirische basis.

Maar ook naar de andere kant kan men dit drietrapsproject doortrekken. Waarom niet een vierde niveau toegevoegd waarin gevraagd wordt naar een verklaring van de op niveau 3. gegeven verklaring. Immers, de waarom-vraag kan men altijd blijven stellen. Deze - in principe oneindige - doortrekking van de reeks heeft dan tot gevolg dat we niveau 2. evenzogoed een verklarende theorie kunnen noemen (nl. een verklaring voor de regelmatigheden). Zo ontstaat dus een x-trapproject:

0. Basisproblematiek
1. Regulariteiten
2. Verklaring van de regulariteiten (de Vries: beschrijvende theorie)
3. Verklaring van de verklaring (de Vries: verklarende theorie)
4. Verklaring van de verklaring van de verklaring
5. enz.

Hoewel deze uitbreiding van het tweetrapsproject tot een x-trapsproject op het eerste gezicht lijkt op een flauwe grap, is het toch niet als zodanig bedoeld. Er zit meer aan vast. Zodra men namelijk accepteert (zoals de Vries terecht ook doet) dat er geen theorieonafhankelijke waarnemingstaal mogelijk is, wordt het hele - voor de Vries zo essentiële - onderscheid tussen beschrijven en verklaren twijfelachtig. Het gaat dan niet meer om de vraag wat beschrijvend en verklarend is, maar om de vraag of we op niveau x in het bovenstaande rijtje alle aan niveau x vooraf gaande niveaus van (wetenschappelijke) kennis kunnen accepteren als achtergrondkennis (in het geval van zoeken naar nieuwe kennis) of als voor niveau x relevante toetsende instantie (in het geval van toetsing van nieuwe kennis); en zo ja, op welke gronden dat kan. Vanuit deze optiek is het onderscheid tussen verklaren en beschrijven niet meer een systematisch, formeel-logisch onderscheid, maar is deze historisch afhankelijk geworden; afhankelijk van de vooruitgang (dat wil zeggen de toename van consensus) in de wetenschap. Onderzoek naar en theorievorming omtrent deze vooruitgang (hetgeen in de eerste plaats betekent: onderzoek naar de wijze waarop consensus in de wetenschap tot stand komt) kan ons helpen bij het oplossen van methodologische (in de zin van rechtvaardigings-)problemen. In een dergelijke combinatie van wetenschapssociologie en wetenschapsfilosofie moeten we volgens mij de oplossingsstrategie voor dit soort methodologische problemen zoeken. Niet in onderzoek en theorievorming op het object-niveau van de sociologie. Daarmee kan men "slechts" "methodolo-

gische" problemen in de betekenis van onderzoeksstrategieën oplossen. In die context is de Vries' proefschrift het lezen waard.